

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

Рівне – 2018

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

Засновано у 2013 році

Рівне – 2018

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

PSYCHOLOGY: REALITY AND PERSPECTIVES

Compilation of scientific papers

Issue 11

Founded in 2013

Rivne – 2018

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи»
включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 р.
та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 р., № 1222)

Свідцтво про державну реєстрацію: Серія КВ № 18713-7513 Р

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Левовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

Ягієло Ярослав – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м. Ченстохова (Республіка Польща).

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Івашкевич Едуард Зенонович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Немеш Олена Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, проф. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 11 від 27 листопада 2018 року).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

5. Павелків В. Р. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур / В. Р. Павелків, В. М. Панасюк // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне: РДГУ, 2017. – Вип. 8. – С. 211–215.

6. Рассолова И. В. Социальная идентификация личности в условиях трансформации современного российского общества : дисс. ... канд. соц. наук : 22.00.04 / И. В. Рассолова. – Казань, 2005. – 220 с.

7. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис : пер. с англ. / Э. Эриксон ; общ. ред. и предисл. А. В. Толстых. – 2-е изд. – М. : Флинта, 2006. – 352 с.

References

1. Giddens Je. Sociologija / Je. Giddens ; nauch. red. V. A. Jadov. – M. : Jeditorial, 1999. – 703 s.

2. Pavelkiv V. R. Agresija jak fenomen suchasnosti v sistemah molodizhnh subkul'tur / V. R. Pavelkiv // Problemy` suchasnoyi psy`xologiyi : zb. nauk. pr. Kam'yanecz'-Podil. nac. un-tu im. Ivana Ogiyenka, In-tu psy`xologiyi im. G. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny` / za red. : S. D. Maksy`menka, L. A. Onufriyevoyi. – Kam'yanecz'-Podil's'ky`j : Aksioma, 2016. – Vy`p. 31. – S. 293–303.

3. Pavelkiv V. R. Analiz vivchennja deformovanoї socializacii jak motivu deviantnoї povedinki v umovah vkljuchennja osobistosti do prostoru subkul'turi / V. R. Pavelkiv // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – Issue 66. – P. 75–80.

4. Pavelkiv V. R. Molodizhna subkul'tura ta ii vpliv na proces identifikacii osobistosti / V. R. Pavelkiv // Psihologija: real'nist' i perspektivi : zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. гуманит. un-tu. – Rivne : O. Zen', 2015. – Vip. 5. – С. 117–123.

5. Pavelkiv V. R. Projavi oznak fanatizmu jak social'nogo javishha: na prikladi molodizhnh subkul'tur / V. R. Pavelkiv, V. M. Panasjuk // Psihologija: real'nist' i perspektivi : zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. гуманит. un-tu. – Rivne : RDGU, 2017. – Vip. 8. – S. 211–215.

6. Rassolova I. V. Social'naja identifikacija lichnosti v uslovijah transformacii sovremennogo rossijskogo obshhestva : dis. ... kand. soc. nauk : 22.00.04 / I. V. Rassolova. – Kazan', 2005. – 220 s.

7. Jerikson Je. Identichnost': junost' i krizis : per. s angl. / Je. Jerikson ; obshh. red. i predisl. A. V. Tolstyh. – 2-е изд. – М. : Flinta, 2006. – 352 s.

A. V. Karpova. SOCIALIZATION OF ADOLESCENTS IN THE ENVIRONMENT OF YOUTH SUBCULTURES

The article presents a scientific and theoretical review of national and foreign researches. These studies devote to the problem of the impact of youth subcultures on the process of socialization of the person in adolescence period. It is considered, psychological peculiarities of subcultures as one of the driving forces of socialization personality. The mechanisms of formation of youth subcultures are revealed and the place of youth in subcultures is also analyzed. The analysis of personality behavior, which is formed under the influence of youth groups and the analysis of the theory of the reasons for adolescents entering the youth environment subcultures are executed.

The phenomenon of youth subculture as an indicator of social and cultural order is also explored. It reveals, shows and affirms as positive achievements of previous generations, as negative trends of modern society development.

The positive and negative influence of subcultures on personality formation in adolescence period is analysed too.

Key words: adolescence period, youth subculture, socialization of personality, peculiarities of subcultures, social identification, self-identification.

УДК 159. 942 – 053.6

Ю. І. КОНОПЛИЦЬКА, О. Г. СТАВИЦЬКА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Стаття присвячена теоретичному аналізу особливостей розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці. Здійснюється загальна характеристика структури, етапів розвитку та становлення емоційного інтелекту. Проводиться оцінка та визначення відмінностей між високим та низьким рівнем управління власними емоціями. У роботі робиться акцент на підлітковому віці, адже це є сенситивний період формування емоційного інтелекту, де особистість вчиться управляти власними емоціями та емоціями інших людей. Вікові особливості підліткового періоду сприяють становленню внутрішньоособистого та міжособистісного емоційного інтелекту у рамках провідної

діяльності та соціальної ситуації розвитку підлітка, тому питання гармонійної єдності емоцій та когнітивних процесів є як ніколи актуальним саме у цьому віці.

Ключові слова: емоції, емоційний інтелект (EQ), коефіцієнт інтелекту (IQ), міжособистісний інтелект, внутрішньоособистісний інтелект, особистість, підлітковий вік.

Стаття посвячена теоретическому аналізу особенностей развития эмоционального интеллекта в подростковом возрасте. Осуществляется общая характеристика структуры, этапов развития и становления эмоционального интеллекта. Проводится оценка и определение различий между высоким и низким уровнем управления собственными эмоциями. В работе делается акцент на подростковом возрасте, ведь это сенситивный период формирования эмоционального интеллекта, где личность учится управлять собственными эмоциями и эмоциями других людей. Возрастные особенности подросткового периода способствуют становлению внутриличностного и межличностного эмоционального интеллекта в рамках ведущей деятельности и социальной ситуации развития подростка, поэтому вопрос гармоничного единства эмоций и когнитивных процессов является как никогда актуальным именно в этом возрасте.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональный интеллект (EQ), коэффициент интеллекта (IQ), межличностный интеллект, внутриличностный интеллект, личность, подростковый возраст.

Постановка проблеми. Питання розвитку емоційного інтелекту досить нове та важливе, особливо для молоді в умовах глобалізації сучасного суспільства. Проте, на сьогоднішній день, немає чітко розробленої теорії визначення емоційного інтелекту та недостатньо вивчена його роль серед інших психологічних структур особистості. Саме тому зараз зростає актуальність такого поняття як «емоційний інтелект» – EQ. Таким чином, учені позначають здатність людини розуміти й контролювати свої емоції та емоції оточуючих. Вважається, що EQ є набагато важливішим фактором, який сприяє успіху людини, ніж «звичайний» інтелект – IQ. На відміну від IQ, рівень якого багато в чому визначений генетично, рівень EQ залежить від зусиль самої людини [10]. Емоційний інтелект дозволяє нам «інтелектуально» керувати своїм емоційним життям. А як відомо, сенситивним періодом розвитку EQ є саме підлітковий вік, у рамках якого особливо зростає необхідність розуміння і управління емоційною сферою. Роль усвідомлення власних емоцій та емоцій інших людей зростає, адже саме у цей період існує висока потреба у кращому розумінні себе та оточуючих. Отож, проблема емоційного інтелекту має практичну значущість і до сьогоднішнього дня залишається недостатньо дослідженою як у теоретичному плані, так і в експериментальному, через те і потребує наукового вивчення та пояснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Емоційний інтелект став предметом психологічного дослідження порівняно недавно завдяки працям зарубіжних науковців Г. Гарднера, Д. Гоулмана, Д. Карузо, Дж. Майєра, П. Саловея. Дослідники вважали, що емоційний інтелект є основою професійного та особистого успіху особистості. Американський психолог Г. Гарднер дав поштовх до виникнення нової концепції емоційного інтелекту, адже він був першим, хто почав говорити про множинність форм прояву інтелекту [16]. Г. Гарднер вважав, що внутрішньоособистісний інтелект є ключем до самопізнання, до розуміння власних емоцій і почуттів з метою управління своєю поведінкою. Міжособистісний інтелект – це здатність розуміти інших людей, ефективно з ними взаємодіяти. У працях американських психологів Дж. Майєра і П. Саловея вперше був вжитий термін «емоційний інтелект» та розпочалась дослідницька діяльність щодо його вивчення. Емоційний інтелект, на думку цих учених, є сукупністю когнітивних здібностей до ідентифікації, розуміння та управління емоціями [18]. Проте, особливий інтерес до емоційного інтелекту зріс завдяки працям Д. Гоулмана, який вважав, що наш успіх визначається загальним інтелектом лише на 20 %, все інше припадає на долю інших факторів, котрі забезпечують успіх. Серед них значне місце належить емоційному інтелекту, який сприяє особистісному зростанню, ефективності професійної діяльності та кар'єрі людини [17]. Теоретико-методологічні підходи до проблеми співвідношення інтелектуального й емоційного розглядали у своїх роботах Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, В.М. М'ясищева, О.К. Тихомирова та інші. Зокрема, видатний психолог Л.С. Виготський виділяв серед найважливіших питань психології проблему єдності афекту та інтелекту [3]. У наш час на пострадянському просторі проблема емоційного інтелекту активно обговорюється і висвітлюється у працях таких вчених: І.М. Андрєєвої, О.І. Власової, С.П. Дерев'янка, Г.Г. Гарскової, Н.В. Ковриги, Д.В. Люсіної, М.О. Манойлової, Е.Л. Носенко.

Мета статті. Здійснити теоретичний аналіз досліджень особливостей розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці. Дослідити підлітковий вік як найважливіший етап становлення внутрішньоособистісного та міжособистісного інтелекту особистості.

У відповідності із поставленою метою були визначені наступні **завдання дослідження**: здійснити науково – теоретичний аналіз досліджень розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці; сформувати платформу для розробки програм його стимулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цікавість до емоційного інтелекту (EQ) зараз зростає у всьому світі. Думка Д. Гоулмена про те, що лідерство та успішність зачіпає наші емоції і часто визначається ними, дійсно приймається до уваги багатьма науковцями. Саме динаміка сьогодення викликає гостру потребу у розвитку емоційного інтелекту за для ефективної соціалізації індивіда та успішної його самореалізації. Коефіцієнт IQ характеризує можливості людини оперувати інформацією, логічними правилами, схемами. І це важливо для особистості, але недостатньо для того, щоб бути успішною. Потрібно мати розвинений EQ, який дозволяє зрозуміти власні переживання та стани інших людей, налагоджувати взаємодію із оточуючими, легко адаптуватися до нового середовища та управляти своєю емоційною сферою [2]. Адже кожного дня із нами відбувається маса подій та ситуацій, які викликають певний емоційний стан, яким потрібно вчитися управляти.

Емоційний інтелект (EQ) характеризують як сукупність здібностей, що дають можливість особистості усвідомлювати й розуміти як власні емоції, так і емоції інших людей. Люди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту здатні керувати своєю емоційною сферою, їхня поведінка більш гнучка, тому вони з більшою легкістю досягають поставлених цілей шляхом взаємодії з іншими людьми. Саме емоційний інтелект пояснює, чому іноді випускники вищих навчальних закладів з середнім рівнем знань будують кар'єру, а відмінники часто не досягають професійних злетів, тому існування в людини IQ не є повною гарантією успіху [15]. Розвиток емоційного інтелекту (EQ) проходить у декілька важливих етапів. Спочатку особистості важливо усвідомлювати свої емоції, розуміти, що і як я переживаю. Далі важливо навчитися управляти власними емоціями, визначати причину та корінь переживань. Третій етап передбачає зчитування і усвідомлення того, що переживають і відчувають оточуючі. І на завершальному етапі важливо навчитися управляти емоціями інших людей завдяки власній емпатії, соціальній чуйності та вмінні цілеспрямовано впливати на людину [14]. Високий емоційний інтелект дає гармонію між емоціями і розумом, але для цього варто спочатку прийняти відповідальність за себе, свої потреби та мотиви, а відповідно і за свої емоції. Низький емоційний інтелект характеризується нестабільністю, наявністю страхів, фрустрацій, провини і депресії. Будь – яка ситуація для людини, особливо негативна, виражається через яскраву тривожність, тривале обдумування ситуації, переживання ненависті, агресії та гніву. І все це є ознакою низького емоційного інтелекту, де людина постійно «застрягає» на емоціях, що впливає на її самопочуття, мислення, працездатність та на загальний емоційний стан. Також емоційний інтелект включає у себе два важливі компоненти. Внутрішньоособистісний компонент характеризується такими складовими як: самооцінка, оптимізм, упевненість у собі, гнучкість, відповідальність. Міжособистісний компонент включає: толерантність, емпатія, відкритість, діалогічність, вміння легко налагоджувати контакт із людьми.

На сьогоднішній час вчених цікавить питання формування емоційного інтелекту в онтогенезі, адже емоційна сфера зазнає значних змін у ході дорослішання людини. Визнається, що саме підлітковий вік є найбільш цікавим, адже це перехідний період між дитинством та дорослістю. Він найбільш складний не лише для взаємодії з оточуючими, а й для самої особистості.

Для емоційної сфери підлітків найбільш характерні:

- досить велика емоційна збудливість, а тому підлітки відрізняються дратівливістю, бурхливим проявом своїх почуттів, пристрастю: вони із великим бажанням беруться за цікаву справу, пристрастно відстоюють свої погляди, обурюються через будь – яку несправедливість до себе чи своїх друзів;
- велика стійкість емоційних переживань у порівнянні із молодшими школярами; зокрема, підлітки довго не забувають образ;
- характерне очікування страху; за дослідженнями В.М. Кисловської, саме у підлітковому віці спостерігається найвищий рівень тривожності;
- суперечливість почуттів: досить часто підліток захищає свого друга, розуміючи його неправоту; володіючи розвинутих почуттям гідності вони можуть заплакати від образи, хоч плакати соромно;
- виникають переживання не тільки щодо оцінювання їх іншими людьми, але і щодо самооцінки, оскільки у цьому віці відбувається розвиток самосвідомості;

– досить сильно розвинуте почуття прив'язаності до групи, а тому вони боляче переживають осуд товаришів, ніж осуд дорослих чи вчителя; спостерігається у цьому віці страх бути невизнаним групою;

– висока вимогливість до дружби, в основі якої лежить не спільна гра, як у молодших школярів, а спільність інтересів, моральних почуттів;

– дружба у підлітків більш вибіркова і інтимна, більш тривала.

Науковці наголошують, що підлітковий вік – це найбільш складний і бурхливий період у формуванні особистості дитини, який характеризується глибокими змінами в соціальному, психологічному та емоційному розвитку, що насамперед пов'язано із фізіологічною перебудовою організму, зумовленою статевим дозріванням [12]. Доведено, що новоутворенням підліткового віку є самосвідомість, яка веде до формування почуття дорослості. Саме це зумовлює особливості емоційної поведінки. У цей період дитина вимагає визнання власної індивідуальності та рівності із дорослим. Криза супроводжується емоційними відхиленнями у поведінці, спалахами агресії та непокорі. Водночас, зростає необхідність розуміння емоцій інших людей та управління власними емоціями, оскільки провідною діяльністю стає інтимно – особистісне спілкування з однолітками [7; 8].

Стосовно особливостей розвитку емоційного інтелекту, то більшість науковців стверджують, що в підлітковому віці збільшується кількість емоціогенних об'єктів, які переважно мають соціальний характер, а відтак знання про емоції стають усе більше опосередкованими. Ю. В. Давидова наголошує, що EQ має складну будову: зовнішній аспект, або «розуміння емоцій» і внутрішній аспект, або «емоційна саморегуляція» [5]. Основні функції емоційного інтелекту, на думку автора, полягають у забезпеченні успішної діяльності, а також гармонізації процесів внутрішньоособистісної та міжособистісної взаємодії. О. І. Власова у власному дослідженні встановила, що до кінця підліткового віку розвиток емоційно – когнітивної здібності фактично досягає середніх нормативних показників дорослої людини [4, с. 280-281]. Відбувається становлення емоційного самоусвідомлення, зокрема найбільші результати розвитку виявлено в показниках розрізнення і диференціації емоцій.

Проблема емоційної зрілості розглядається І. Г. Павловою [10]. Дослідниця стверджує, що у віці 13 – 14 років суттєво покращується здатність керування підлітками власних емоцій, а в період з 14 до 15 років – підвищується рівень довільності вираження емоцій у спілкуванні. Також виявлено, що дівчатка є більш співчутливими та емпатійними, вони краще ніж хлопчики, відчувають емоції інших людей. Тому можна сказати, що у підлітковому віці продовжується процес становлення емоційного інтелекту відбуваються зміни, які мають як позитивний, так і негативний характер. Для підлітка дуже важливим стає спілкування із друзями, однокласниками. Саме у цьому середовищі дитина порівнює, наслідує, вчиться керувати власними емоційними поривами та відчувати оточуючих йому людей. Формування емоційної сфери у підлітковому віці порівняно із дитинством має певні відмінні риси, адже це період, під час якого підліток виражає, пізнає та формує себе. Зміни в пізнавальній та емоційній сфері підлітка відбуваються під впливом таких соціально – психологічних чинників: соціально – конституціональних характеристик (гендер, вік), інтелектуального розвитку, розвитку емоційної чутливості, соціальної взаємодії, освіти та самоосвіти. Чинник соціальної взаємодії включає відносини в сім'ї, шкільному колективі, з учителями, однолітками. І добре розвинений EQ є важливою умовою для формування адаптивної поведінки підлітка серед оточуючих. Індивіди з високим рівнем емоційного інтелекту характеризуються вираженими здібностями до розуміння емоцій (власних та інших людей), прояву емоцій та управлінням емоційною сферою, що зумовлює більш високу адаптивність та ефективність у спілкуванні та діяльності [1, с. 25–30]. Низький рівень EQ підлітка тісно пов'язаний з соціальною дезадаптацією і різноманітними емоційними та поведінковими розладами.

Емоційний інтелект не є іманентним і може розвиватися, вдосконалюватися, зростати. Інтегрованим відображенням внутрішніх детермінант EQ у свідомості людини можна вважати почуття психологічного благополуччя, у якому фіксується позитивне ставлення особистості до себе як суб'єкта життєдіяльності [9, с. 87]. Проблема розвитку емоційного інтелекту є актуальною саме для підліткового віку, адже це період, коли дитина знаходиться між потребою у інтимно – особистому спілкуванні одночасно і бажанням самоствердитися та проявити себе. Тим самим, підліток намагається управляти своїми емоціями за для ефективної взаємодії із іншими і одночасно у дитини проявляється довільність у її поведінці та вираженні власних емоцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Емоційний інтелект є головною складовою у досягненні максимального відчуття щастя та успішної самореалізації. EQ – необхідний чинник активізації розумової вправності, оскільки визнання своїх почуттів і керування ними в

конструктивний спосіб збільшує інтелектуальні сили особистості. Отже, емоційний інтелект є тією сполучною ланкою, що допомагає осмислити міжособистісні взаємини на основі розуміння емоцій та почуттів суб'єктів взаємодії, вибудовувати лінію поведінки в потрібному річизі, що в свою чергу, призводить до максимально комфортного співіснування в соціумі та допомагає домагатися поставлених цілей під час конструктивної взаємодії з іншими людьми. Підлітковий період є сенситивним періодом розвитку емоційного інтелекту, адже у цей час складаються сприятливі передумови до розвитку внутрішньоособистого інтелекту, а також соціальна ситуація розвитку зумовлює необхідність розвитку ще й міжособистісного інтелекту.

А тому, для розвитку емоційний інтелект підлітка, важливо використовувати цілеспрямоване навчання за для ефективного поєднання когнітивних функцій та емоційної сфери.

Список використаних джерел

1. Бантишева О. О. Взаємозв'язок емоційного інтелекту зі схильністю осіб юнацького віку до віктимної поведінки / О. О. Бантишева // Вісник ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка. – 2014. – С. 25–30.
2. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика : учебник / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2006. – 351 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский // Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский ; под ред. В. В. Давыдова. – Москва : Педагогика, 1982. – Т. 2. Проблемы общей психологии. – С. 5–361.
4. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку : монографія / О. І. Власова. – Київ, 2005. – 308 с.
5. Давыдова Ю. В. Эмоциональный интеллект: сущностные признаки, структура и особенности проявления в подростковом возрасте : автореф. дисс. ... канд. психол. наук / Ю. В. Давыдова. – Москва, 2011. – 22 с.
6. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии / И. Н. Андреева. – Новополюк : ПГУ, 2011. – 388 с.
7. Заброцький М. М. Вікова психологія : навч. посіб. / М. М. Заброцький. – Київ : МАУП, 1998. – 88 с.
8. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: (курс лекцій) : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / В. П. Кутішенко ; М-во освіти і науки України. Ін-т соц. роботи та упр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Центр навч. літ., 2005. – 128 с.
9. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект : концептуалізація феномена, основні функції : монографія / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. – Київ : Вища шк., 2003. – 126 с.
10. Павлова І. Г. Становлення емоційної зрілості в підлітковому та юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І. Г. Павлова. – Одеса, 2005. – 19 с.
11. Практический интеллект / [Д. Стенберг, Б. Форсайт, Д. Хедланд и др.]. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.
12. Психология подростка : [учебник] / под ред. А. А. Реана. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 480 с.
13. Рейковский Я. В. Экспериментальная психология эмоций / Я. В. Рейковский. – М. : Прогресс, 1979. – С. 133–179.
14. Филатова О. Эмоциональный интеллект как показатель целостного развития личности / О. Филатова // Персонал. – 2000. – № 5. – С. 100–103.
15. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп : [учеб. пособ.] / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Ин-т психотерапии, 2005. – 337 с.
16. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice / H. Gardner. – New York : Basic Books, 1993. – 304 p.
17. Goleman D. Emotional intelligence / D. Goleman. – New York : Bantam Books, 1995. – 352 p.
18. Mayer J. D. The Intelligence of emotional intelligence / J. D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. – 1993. – V. 17, № 4. – P. 433–442.

References

1. Bantysheva O. O. Interrelation of emotional intelligence with the tendency of persons of juvenile age to victimal behavior / O. O. Bantysheva // Herald of the ChSPU them. T.G. Shevchenko, 2014 - 227 pp. - pp. 25 -30
2. Burlachuk L.F. Psychodiagnostics / L.F. Burlachuk - SPb.,: "Peter", 2002. - P. 67-69

3. Vygotsky, L.S. Thinking and Speaking: Collected. op. : in 6 tons / L.S. Vygotsky. - M.: Pedagogy, 1982. - T.2. - 5-361 p.
4. Vlasova O.I. Psychology of social structures: structure, dynamika, chinniki rozvitku: / Vlasova O. I., 2005. - 40 p.
5. Davydova Yu.V. Emotional intelligence: essential features, structure and features of manifestation in adolescence: the author's abstract. dis. on the basis of science. stepping cand. crazy. Sciences / Davydova Yu. V., 2011. - 22 p.
6. Emotional intelligence as a phenomenon of modern psychology / IN Andreeva. - Novopolotsk: PGU, 2011. - 388 p.
7. Zabrotsky M.M. Vikova psychology / M.M. Zabrotsky., 1998. - 92 p.
8. Kutishenko VP P. Vikova te pedagogicna psikhologii (course lecture) / V. P. Kutishenko., 2005. - 128 p.
9. Nosenko EL Emotion and telecommunication: conceptualization of the phenomenon, basic functions: monogr. / E. L. Nosenko, N. V. Kovriga. it is Kyiv: Higher school, 2003. - 126p.
10. Pavlova I. G. Stanovlennya emotsionnoi zrilosti in pidlitkovomu ya junatskomu vitsi: the author's abstract. dis. on the basis of science. stepping cand. crazy. Sciences: spec. 19.00.07 / Pavlova I. G. - Odesa, 2005. - 19 p.
11. Practical intelligence / [D. Stenberg, B. Forsythe, D. Hedland Ta in.]. - Peter, 2002. - 272 with.
12. Psychology of a teenager: [textbook] / ed. A.A. Reana. - St. Petersburg. : Prime-EVROZNAK, 2003. - 480 with.
13. Reikovskiy YV Experimental psychology of emotions / Ya. V. Reikovskiy. - M.: Progress, 1979. P. 133-179.
14. Filatova O. Emotional intellect as an indicator of the integral development of personality / O. Filatova // Staff. - No. 5. - 2000. - P. 100-103.
15. Fetiskin, NP Social and psychological diagnosis of personality development and small groups [Proc. pos.] / H. P. Fetiskin, V.V. V. Kozlov, GM Manuilov - / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manuilov. - Moscow: Institute of Psychotherapy, 2005. - P. 57
16. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice / H. Gardne. - New York : Basic Books, 1993. - 304 p.
17. Goleman D. Emotional intelligence / D. Goleman. - New York : Bantam Books, 1995. - 352 p.
18. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. - 1993. - V.17. - № 4. - P. 433-442.

Y. I. Konoplińska, O. G. Stavitska PECULIARITIES OF EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT DURING ADOLESCENCE.

The article is dedicated to the theoretical analysis of the peculiarities of emotional intelligence development during adolescence. It provides general characterization of the structure, development stages, and formation of emotional intelligence. The article carries out assessment and definition of the differences between high and low levels of personal emotions control. The work lays emphasis on adolescence since this is a sensitive period of emotional intelligence formation, when a person learns controlling their own emotions and emotions of others. Age peculiarities of adolescence support the formation of intrapersonal and interpersonal emotional intelligence within the adolescent's leading activity and social situation of development; therefore, the issue of harmonious unity between emotions and cognitive processes is more than ever important specifically in this age.

Key words: emotions, emotional intelligence (EQ), coefficient of intelligence (IQ), interpersonal intelligence, intrapersonal intelligence, personality, adolescent age.

УДК 159.922.8

Н. В. КОРЧАКОВА, А. Р. КОВБАСА

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕНОМЕНУ
ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

У статті здійснено аналіз особливостей функціонування прокрастинації в студентському віці. Висвітлено та узагальнено вітчизняні та зарубіжні дослідження феномена. Виділені особливості прояву прокрастинації у сучасному молодіжному середовищі. Розглянуто основні типи прокрастинації. Визначені змістові аспекти розуміння прокрастинації як комплексного та

З М І С Т

Павелків Р.В. Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості.....	5
Абрамюк О.О., Липецька А.С. Концептуальна структура феномену суб'єктивне благополуччя та особливості його вимірювання.....	10
Артемова О.І. Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму.....	17
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Диспозиційна детермінація непродуктивної взаємодії між дітьми.....	22
Березюк Т. П. Модель формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах ВЗО.....	28
Білецька О. Д. Психологічні аспекти вікових криз особистості від народження до юнацтва.....	35
Дерев'янка Н. З. Соціально-психологічні особливості поведінки у підлітковому віці.....	41
Джеджера О. В. Розвиток емоційного інтелекту як шлях оптимізації емоційних переживань майбутніх психологів з приводу навчання.....	46
Збродська І. Г. Процесуальний підхід у дослідженні феномену емоційного вигорання.....	53
Іванюта О. В., Яницька О.Ю. Методика розвитку візуального мислення підлітків.....	59
Карпова А. В. Соціалізація підлітків в середовищі молодіжних субкультур.....	66
Коноплицька Ю. І., Ставицька О. Г. Особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці.....	70
Корчакова Н.В., Ковбаса А.Р. Психологічні особливості функціонування феномену прокрастинації у студентської молоді.....	75
Кулакова Л.М., Кулаков Р.С. Психологічні прийоми формування моральних цінностей у молодших школярів в процесі позаурочної діяльності.....	80
Курилюк-Делчева Н.В., Гуцуляк Н.М. Суб'єктивне відчуття самотності осіб похилого віку.....	85
Литвиненко С. А. Феномен гри в сутнісно-буттєвому вимірі.....	90
Лісна М. В. Розвиток творчих здібностей арт-засобами в дошкільному віці.....	95
Михальчук Ю. О. Практична підготовка студентів до психологічної роботи з дітьми-інвалідами.....	99
Онісковець Б. І., Ставицька О. Г. Мотиваційні чинники перфекціонізму сучасної студентської молоді.....	104
Павелків В. Р. Діагностичний компонент дослідження особистісних деструкцій представників молодіжних субкультур.....	109
Панасюк В. М. Соціально-психологічні особливості інкорпорації підлітків у середовище деструктивних молодіжних субкультур.....	117
Работій М. В., Артемова О.І. Формування позитивної Я-концепції майбутніх практичних психологів.....	123
Савуляк В. О., Бакун К. О. Вікові особливості взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та розвитку соціального інтелекту (на матеріалі дослідження школярів).....	128
Співак Л. М. Особливості становлення самооцінки власного національного «Я» у студентської молоді.....	134
Ставицька О. Г., Бунечко Ю. В. Вплив рівня домагань на прагнення до самоактуалізації студентської молоді.....	140
Ставицька О. Г., Воробей І. І. Психологічні особливості впливу стресостійкості на учбову діяльність студентів.....	144
Ставицький О. О., Ставицький Д. О. Психосемантичні аспекти дослідження моральної свідомості.....	149

Степанюк І. М. Корекція дитячих страхів в дошкільних дитячих закладах методами арт-терапії.....	155
Сторож О. В. Вікові закономірності розвитку творчої соціалізації юнаків.....	160
Хомич І. С. Дослідження особливостей особистісних цінностей молодших школярів.....	165
Хупавцева Н.О., Речун Н.В. Проблема дослідження конфліктної поведінки в юнацькому віці (гендерний аспект).....	172
Чорноус Н. О. Роль і місце арт-терапії у формуванні комунікативних навичок дітей з особливими потребами.....	177
Широких А. О. Самопізнання як передумова ефективності життєвого проектування юнаків.....	183
Шпак Л. В. Особливості застосування ігрової терапії в роботі практичного психолога.....	188
Щерба Т. В. Адаптація дітей до школи з затримкою психічного розвитку.....	192
Яницька О.Ю., Іванюта О. В. Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи студентів в умовах навчання за ECTS.....	197
Яцюк Н. О. Аналіз сучасних досліджень рефлексії.....	201
Відомості про авторів	211

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 11

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

П-86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

УДК 159.9+316.6

Підписано до друку 11.12.2018 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 24,88. Наклад 300. Зам. № 85.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».
м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362) 62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.